

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι διαταραχές της επικοινωνίας στην παιδική ηλικία αφορούν στην απόκλιση της ανάπτυξης των επιπέδων της γλώσσας συνολικά ή σε κάποιο από αυτά, καθώς επίσης και σε διαταραχές της ομιλίας. Οι κυριότερες αναπτυξιακές γλωσσικές διαταραχές είναι: α) η διαταραχή λόγου αντιληπτικού και εκφραστικού τύπου ή ειδική γλωσσική διαταραχή αντιληπτικού και εκφραστικού τύπου, όπου υπάρχει απόκλιση της γλωσσικής ανάπτυξης από τη χρονολογική ηλικία τόσο στην εκφραστική ικανότητα όσο και στην κατανόηση, β) η διαταραχή λόγου εκφραστικού τύπου ή ειδική γλωσσική διαταραχή εκφραστικού τύπου, όπου ενώ η κατανόηση του προφορικού λόγου είναι αντίστοιχη της χρονολογικής ηλικίας η κωδικοποίηση των ιδεών και η έκφρασή τους είναι περιορισμένη και γ) η φωνολογική διαταραχή, που επηρεάζει την κατάκτηση του φωνολογικού συστήματος της μητρικής γλώσσας με αποτέλεσμα διαταραγμένη αρθρωτική ικανότητα.

Η αναπτυξιακή διαταραχή λόγου και των δύο τύπων αφορά μόνο σε παιδιά με φυσιολογικό δείκτη νοημοσύνης και χαρακτηρίζεται από δυσκολία στην ανάπτυξη της γλώσσας χωρίς την παρουσία εμφανών οργανικών βλαβών στο κεντρικό νευρικό σύστημα ή αισθητηριακών αναπηριών.

Η συχνότητα της φωνολογικής διαταραχής ανέρχεται σε 2-3% (ΑΡΑ 1994, σελ.62), και επηρεάζει την κατάκτηση του φωνολογικού συστήματος της μητρικής γλώσσας. Όσον αφορά στις διαταραχές της ομιλίας, οι συχνότερες είναι η διαταραχή ροής της ομιλίας (τραυλισμός) και η διαταραχή άρθρωσης (Γιαννοπούλου και συν. 1985).

Η διαταραχή άρθρωσης χαρακτηρίζεται από συνεχές και συστηματικό σφάλμα στην εκτέλεση των κινήσεων που απαιτεί η προφορά ενός ή περισσότερων φωνημάτων όταν η ακουστική αντίληψη και διαφοροποίηση τους έχει ολοκληρωθεί (Γιαννοπούλου και συν.1985). Μελέτες σε φυσιολογικά αναπτυσσόμενα παιδιά έδειξαν ότι οι καλές γλωσσικές δεξιότητες είναι δείκτης πρόγνωσης της σχολικής απόδοσης αργότερα (Share, 1995)

Σύμφωνα με διεθνή βιβλιογραφικά δεδομένα, το 60% των παιδιών με δυσκολίες στην ανάπτυξη της γλώσσας στην ηλικία των 5 ετών παρουσίασαν προβλήματα ανάγνωσης, γραφής, ορθογραφίας και μαθηματικών στην ηλικία των 9-11 ετών (Μαρκοβίτης, Τζουριάδου 1991).

Στην ελλιπή κατανόηση του γραπτού κειμένου, δυσκολία που συναντάται συχνά σε παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες, συμβάλλουν το χαμηλό λεξιλόγιο και η περιορισμένη ικανότητα συντακτικής ανάλυσης.

Σύμφωνα με τις Nation & Snowling (1998), το 10% των παιδιών με μαθησιακή διαταραχή αντιμετωπίζουν τέτοιου τύπου δυσκολίες, οι οποίες δεν αναγνωρίζονται αφού δεν συνυπάρχει δυσκολία στην αναγνωστική ικανότητα.

Σύμφωνα με τα παραπάνω φαίνεται ότι η σχέση του προφορικού λόγου με τον γραπτό είναι άμεση και η ανάπτυξη του δεύτερου στηρίζεται στον πρώτο, αφού η γλώσσα είναι το εργαλείο που μας επιτρέπει να αποκτούμε γνώσεις για τον κόσμο, να τις ταξινομούμε και να τις συνδυάζουμε, με στόχο την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Η αναγνώριση και η αντιμετώπιση των δυσκολιών στον προφορικό ή/ και στο γραπτό λόγο είναι σημαντική και απαραίτητη αφού επηρεάζει την μετέπειτα ψυχική υγεία των παιδιών. Σύμφωνα με έρευνες, το 50% των παιδιών με δυσκολίες στην ανάπτυξη της γλώσσας εμφανίζουν συναισθηματικά προβλήματα και προβλήματα συμπεριφοράς τρεις φορές περισσότερο σε σχέση με το γενικό πληθυσμό (Goodyer, 2000). Οι συχνότερες συμπεριφορές που συνυπάρχουν με τις γλωσσικές διαταραχές είναι οι εκρήξεις θυμού, η ανησυχία, η κοινωνική απομόνωση και η έλλειψη ενδιαφέροντος για συνομηλικούς. Οι γλωσσικές διαταραχές και οι συνέπειές τους ακολουθούν το παιδί σε όλη τη ζωή του αν δεν αντιμετωπιστούν έγκαιρα, με αποτέλεσμα προβλήματα ψυχικής υγείας και στην ενήλικη ζωή, όπως, χαμηλή αυτοεκτίμηση, αντικοινωνικές συμπεριφορές και ψυχοσωματικά προβλήματα (Fergusson & Lynskey, 1997).

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνήσει κατά πόσο τα παιδιά που φοιτούν σε δημόσιους παιδικούς σταθμούς αντιμετωπίζουν δυσκολίες σε αναπτυξιακά στάδια που αφορούν το Λόγο & την Ομιλία, καθώς και τί ποσοστό από αυτά θα μπορούσαν να θεωρηθούν υψηλού κινδύνου για την ανάπτυξη διαταραχών. Γίνεται διερεύνηση δυσκολιών, καθώς η απουσία σταθμισμένων διαγνωστικών εργαλείων στα Ελληνικά, δεν επιτρέπει την αντικειμενική υπόδειξη Διαταραχών. Για τις ανάγκες της έρευνας, εξετάζεται το εύρος του λεξιλογίου, η ευκρίνεια στην ομιλία, η παρουσία δυσκολιών ροής και το παιγνίδι ως μέσο γνωστικής και κοινωνικής ανάπτυξης.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

ΔΕΙΓΜΑ

Έπειτα από σχετική έγκριση των τμημάτων προσχολικής αγωγής των δήμων αναφοράς, καταγράφηκε το δείγμα προς αξιολόγηση. Υπογράφηκαν σχετικές υπεύθυνες δηλώσεις από τους γονείς, που επέτρεπαν στους ερευνητές να προβούν σε ανιχνευτικές δοκιμασίες.

Το δείγμα της παρούσας έρευνας αποτέλεσαν 471 παιδιά, που φοιτούσαν σε παιδικούς σταθμούς δημόσιων παιδικών σταθμών στις περιοχές του Νότιου τομέα και Δυτικού τομέα Αθηνών. Οι ηλικίες τους κυμαίνονταν από 3,9 έως 5,2 ετών. Το δείγμα χωρίστηκε σε ομάδες ηλικίας 3,9 -4,6 (Ο1) και 4,7 -5,2 χρ(Ο2). Η Ο1 αποτελούνταν από 273 παιδιά, με τα 133 να είναι αγόρια και τα υπόλοιπα 140 να είναι κορίτσια. Η Ο2 αποτελούνταν από 198 παιδιά, εκ των οποίων τα 93 ήταν αγόρια και τα 105 κορίτσια. Ένας σημαντικός αριθμός παιδιών έχει ήδη αποκλειστεί λόγω απουσίας των παιδιών κατά την ημέρα αξιολόγησης.

ΥΛΙΚΟ

Για τις ανάγκες εκπόνησης της συγκεκριμένης έρευνας χρησιμοποιήθηκαν η ανιχνευτική δοκιμασία Αν.Ομι.Λο. 4 «Ανίχνευση διαταραχών Ομιλίας & Λόγου» (Π.Σ.Λ.), καθώς και το Προγλωσσικό Πρωτόκολλο της δοκιμασίας Γλωσσική Αντίληψη & Έκφραση (Βογινδρούκας, 2007). Στο Αν.Ομι.ΛΟ εξετάζονταν η ικανότητα των παιδιών να κατονομάζουν λέξεις από οπτικό ερέθισμα, να επαναλαμβάνουν πραγματικές λέξεις και Ψευδολέξεις, να απαντούν σε ερωτήσεις από εικόνα και να επαναλαμβάνουν προτάσεις. Στην Δοκιμασία Γλωσσικής Αντίληψης και Έκφρασης συμπληρώθηκαν πρωτόκολλα παρατήρησης από τους ερευνητές που εκτιμούσαν το παιγνίδι των παιδιών. Συγκεκριμένα καταγράφηκαν πληροφορίες σχετικά με τομείς Γνωστικής, Κοινωνικής, Επικοινωνιακής και Γλωσσικής ανάπτυξης.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

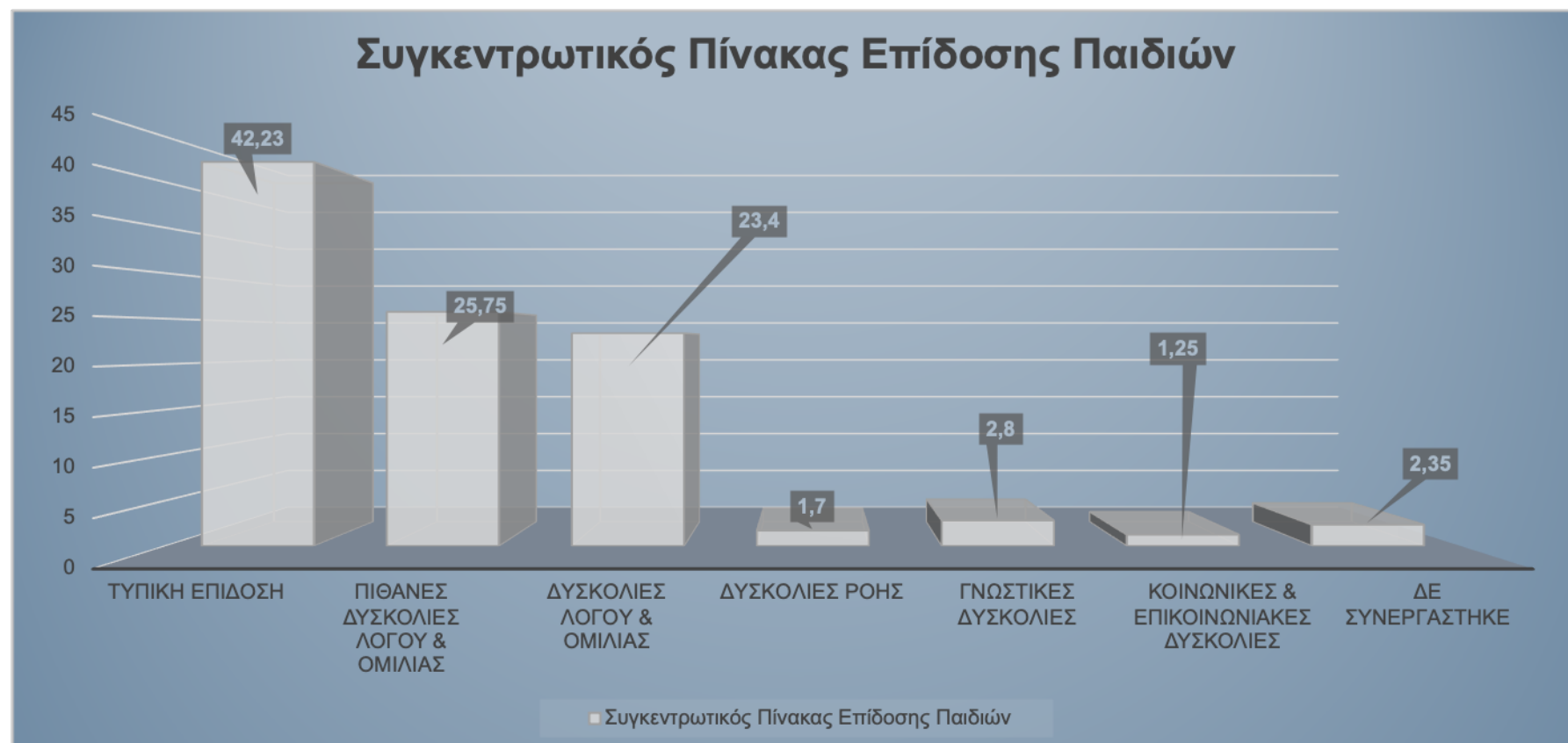
Τα παιδιά στο σύνολό τους εξετάστηκαν στους παιδικούς σταθμούς που φοιτούσαν. Οι ερευνητές προσέγγιζαν τα παιδιά στην κεντρική αίθουσα διδασκαλίας και φρόντιζαν με ομαλό τρόπο να τα κατευθύνουν προς το χώρο αξιολόγησης. Η συνολική διάρκεια αξιολόγησης ήταν 15 έως 20 λεπτά. Συγκεκριμένα τα 10 λεπτά αφιερώνονταν στη δοκιμασία Αν.Ομι.Λο και τα υπόλοιπα 10 στο Πρόγλωσσικό πρωτόκολλο της ΔΓΑΕ. Ο χώρος αξιολόγησης αφορούσε τμήμα των παιδικών σταθμών στο οποίο τα ερεθίσματα θα έπρεπε να είναι περιορισμένα, με σκοπό να αντληθεί από τους ερευνητές πιο αξιόπιστη εικόνα των παιδιών, με λιγότερες παρεμβολές.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

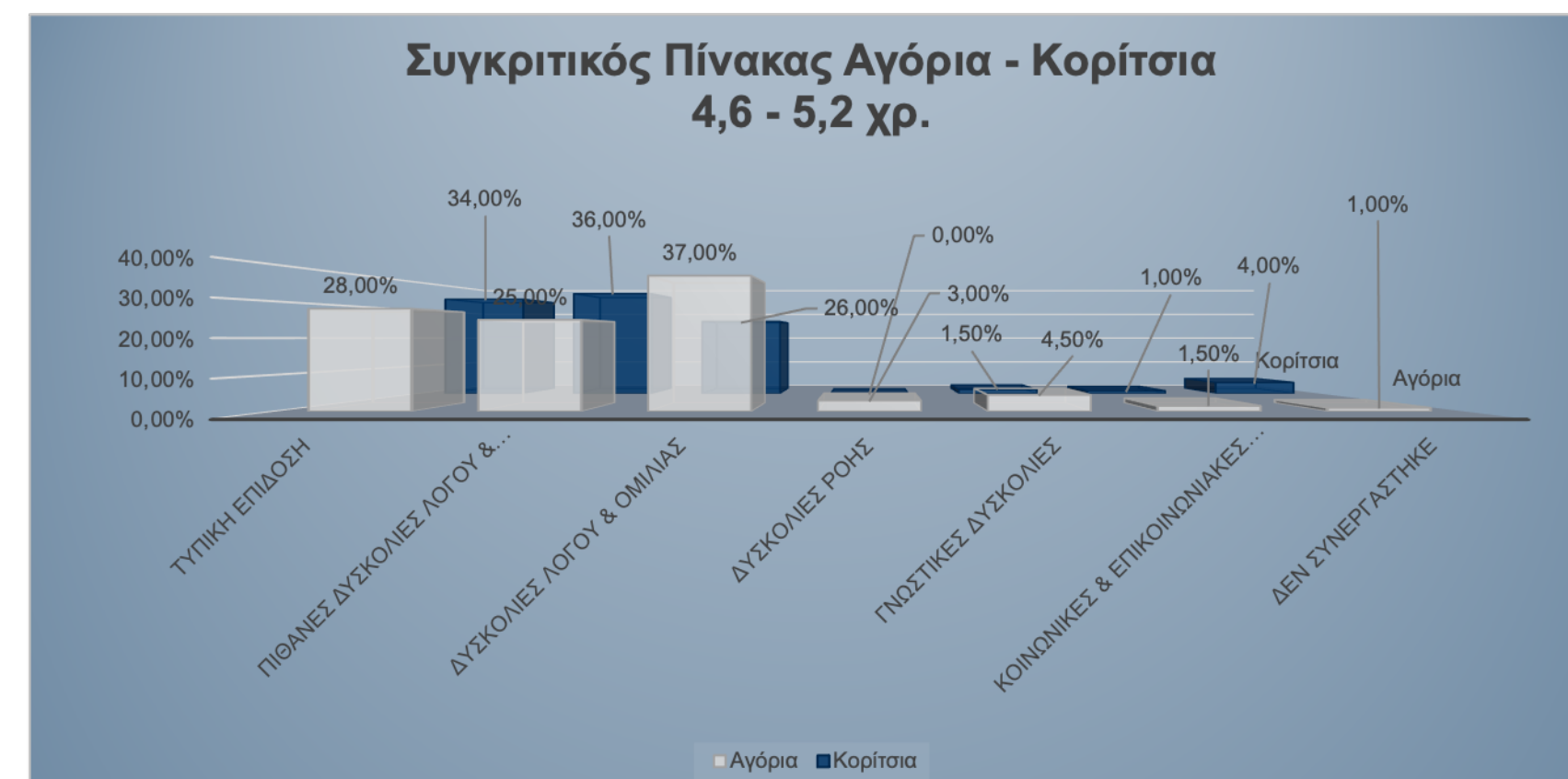
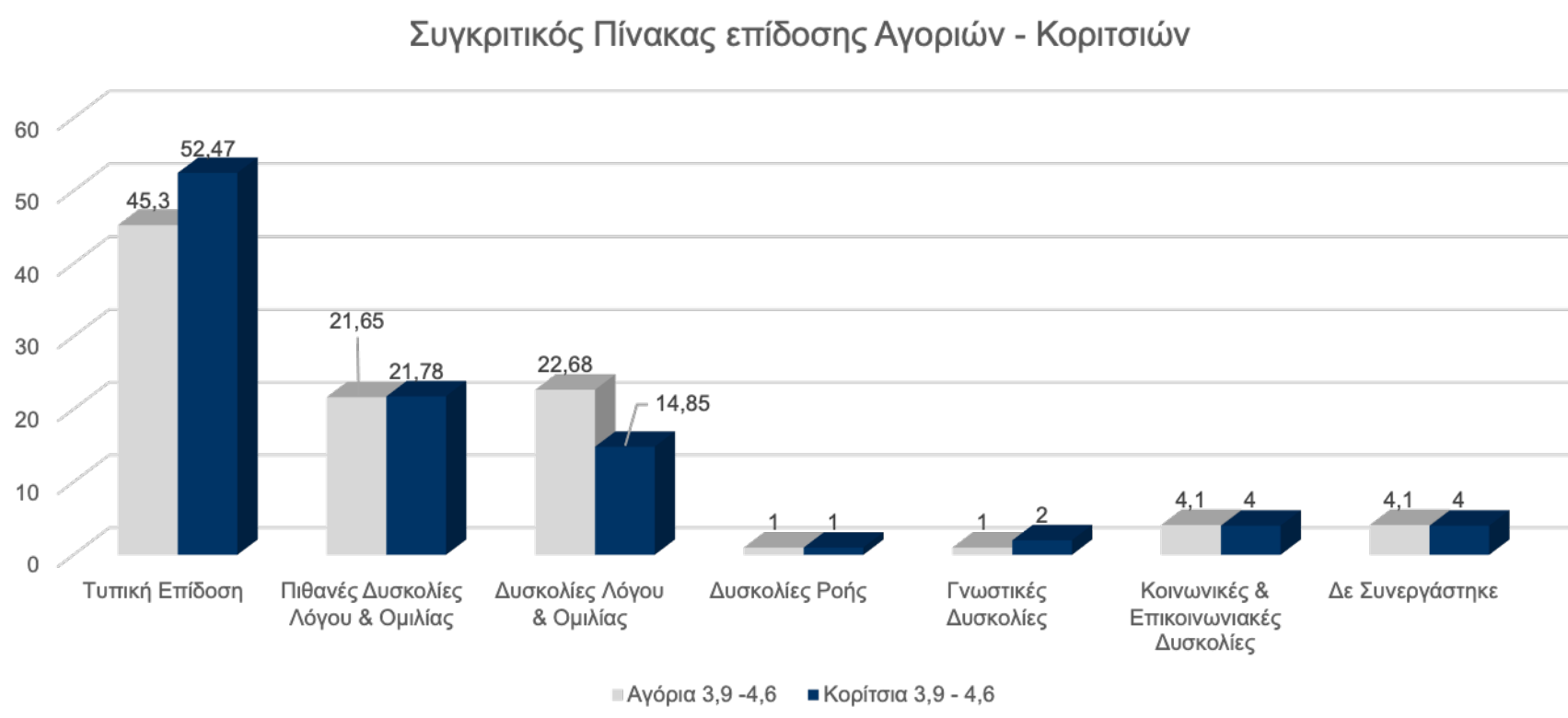
Κατά τη διάρκεια της αξιολόγησης οι ερευνητές κατέγραφαν τον κωδικό κάθε παιδιού, την ημερομηνία γέννησης, το φύλλο και τον τόπο διαμονής τους. Έπειτα από τη συλλογή των αποτελεσμάτων της κάθε αξιολόγησης, δημιουργήθηκαν 6 ομάδες με σκοπό την ταξινόμηση των αποτελεσμάτων. Συγκεκριμένα, η ομάδα μηδέν (0) αφορούσε παιδιά, τα οποία λόγω αυξημένου επιπέδου συστολής, δεν συνεργάστηκαν. Η ομάδα ένα (1) αφορούσε παιδιά που απέδωσαν τυπικά στο σύνολο των δοκιμασιών. Η ομάδα δύο (2) αφορούσε παιδιά που δυσκολεύτηκαν σε μία τουλάχιστον δοκιμασία ίσως να αντιμετωπίζουν δυσκολίες Λόγου & Ομιλίας. Η ομάδα τρία (3) αφορούσε παιδιά που απέτυχαν σε πάνω από 2 δοκιμασίες και εντοπίζονται Δυσκολίες Λόγου & Ομιλίας. Η ομάδα τέσσερα (4) αφορούσε παιδιά με δυσκολίες ροής. Η ομάδα πέντε (5) αφορούσε παιδιά με Γνωστικές δυσκολίες και συνοδές Γλωσσικές δυσκολίες. Τέλος, η ομάδα έξι (6) αφορούσε Κοινωνικές και Επικοινωνιακές Δυσκολίες. Αφού λοιπόν το δείγμα ομαδοποιήθηκε ανά φύλο, ανά ηλικία και Γεωγραφική περιοχή στην οποία διαμένουν, έγινε ανάλυση ώστε να διερευνηθεί η συχνότητα εμφάνισης της κάθε δυσκολίας και να πραγματοποιηθούν οι σχετικές συγκρίσεις ως προς τις διαφορές που μπορεί να εντοπίζονται.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Από το σύνολο του δείγματος διαφαίνεται πως το 42% των παιδιών απέδωσε τυπικά σε όλες τις δοκιμασίες. Σε ποσοστό 25,7%, φάνηκε να δυσκολεύονται σε μία τουλάχιστον δραστηριότητα, γεγονός που υποδηλώνει ότι θα πρέπει να υπάρξει μέριμνα για παρακολούθηση της αναπτυξιακής πορείας και επαναξιολόγηση σε 3 μήνες. Το 23,4% του εξεταζόμενου πληθυσμού απέτυχε σε πάνω από δύο δοκιμασίες, με εμφανείς δυσκολίες Λόγου & Ομιλίας. Μικρότερη συχνότητα εμφάνισης, παρατηρήθηκαν σε δυσκολίες ροής, γνωστικού τομέα, Κοινωνικών – Επικοινωνιακών Δεξιοτήτων, με ποσοστά 1,7%, 2,8% και 1,25% αντίστοιχα. Τέλος, το 2,35% του δείγματος δε συνεργάστηκε με τους ερευνητές λόγω αυξημένου επιπέδου συστολής.

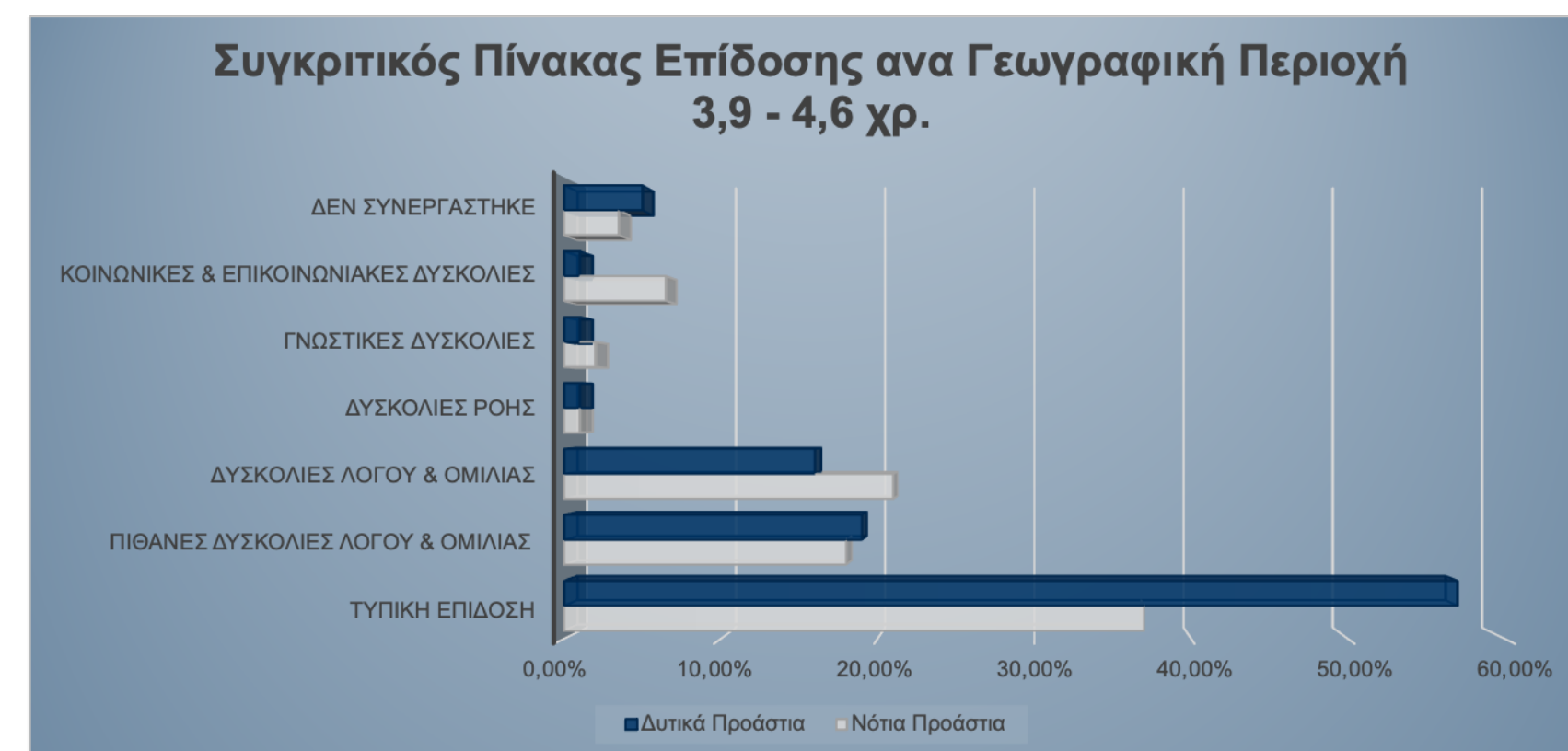
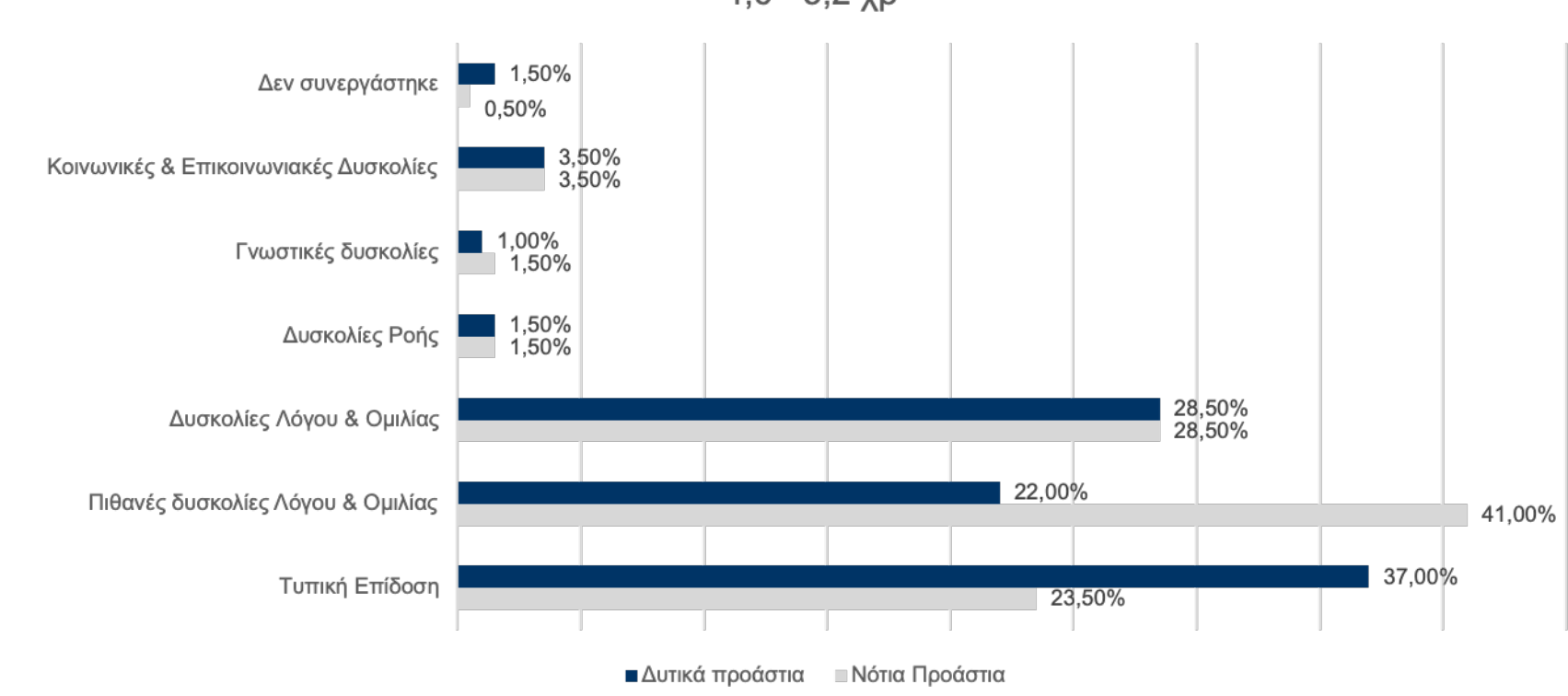

Από την ανάλυση των δεδομένων σχετικά με το φύλλο και τον επιπολασμό των δυσκολιών, όπως ταξινομήθηκαν, παρατηρήθηκε ότι τα κορίτσια και στις δύο ηλικιακές ομάδες (3,9-4,6 & 4,7-5,2) παρουσιάζουν με μεγαλύτερη συχνότητα, τυπική επίδοση στις δοκιμασίες συγκριτικά με τα αγόρια. Οι διαφοροποιήσεις φαίνεται να ελαχιστοποιούνται σε δυσκολίες Γνωστικού, Κοινωνικού – Επικοινωνιακού τομέα και Ροής, όπου η συχνότητα είναι παρόμοια.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων αφορούσε και σύγκριση των επιδόσεων των παιδιών ανα Γεωγραφική περιοχή, στην οποία διαμένουν. Από τα αποτελέσματα παρατηρήθηκε ότι τα παιδιά που διαμένουν στα Δυτικά προάστια έχουν με μεγαλύτερη συχνότητα τυπική επίδοση στις δοκιμασίες συγκριτικά με τα παιδιά που διαμένουν στα Νότια προάστια. Ωστόσο, παρατηρήθηκε πως τα παιδιά στα Νότια προάστια δυσκολεύτηκαν σε μία δραστηριότητα, γεγονός που υποδηλώνει πιθανή δυσκολία σε τομείς Λόγου & Ομιλίας. Στις ομάδες των Γνωστικών, Κοινωνικών & Επικοινωνιακών δυσκολιών, καθώς και δυσκολιών ροής, τα ποσοστά εμφάνισης είναι παρόμοια και για τις 2 ομάδες παιδιών.

Συγκριτικός Πίνακας Επίδοσης ανα Γεωγραφική Περιοχή 4,6 - 5,2 χρ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η παρούσα έρευνα κατέδειξε ότι περίπου το 30% των παιδιών παρουσιάζουν δυσκολίες σε τομείς ανάπτυξης του Λόγου και της Ομιλίας. Το φύλο φαίνεται να επηρεάζει τον επιπολασμό των δυσκολιών, με τα αγόρια να συναντούν συχνότερα δυσκολίες συγκριτικά με τα κορίτσια. Η Γεωγραφική περιοχή στην οποία διαμένουν δεν παρατηρείται να επηρεάζει σημαντικά τα αποτελέσματα, καθώς στις δυσκολίες Λόγου & Ομιλίας, Επικοινωνιακές – Κοινωνικές, Ροής, Γνωστικού τομέα, η συχνότητα εμφάνισης ήταν στατιστικά μη σημαντική. Για την εξέλιξη της παρούσας έρευνας, θα ήταν σκόπιμο να διερευνηθούν οι υποτομείς που αξιολογήθηκαν τα παιδιά, με σκοπό να γίνει καλύτερη καταγραφή των δυσκολιών και ομαδοποίηση ως προς τη συμπτωματολογία που παρουσιάζουν. Στο δείγμα θα ήταν θετικό να συμπεριληφθούν παιδιά και από άλλα Γεωγραφικά διαμερίσματα και να προστεθούν ηλικιακές ομάδες που να αφορούν την πρώιμη παιδική ηλικία και την πρώτη σχολική.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and Statistical Manual* (4η έκδοση). Washington, DC.

Γιαννοπούλου, Σ., Μακρή, Ρ., Σακελλαρίου, Γ., Φραγκούλη, Α., (1985). Βασικά στοιχεία της παθολογίας λόγου, φωνής και ομιλίας, Πανελληνιος Σύλλογος Λογοπεδικών.

Fergusson, D. M. & Lynskey, M. T. (1997). Early Reading Difficulties and Later Conduct Problems. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38, 899-907.

Gallagher, A., Frith, U., & Snowling, M. (2000). Precursors of literacy delay among children at genetic risk of dyslexia. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41, 203-213.

Goodyer, I. M. (2000). Language difficulties and psychopathology. Στο D.V.M Bishop, & L.B. Leonard, (επιμ.) *Speech and Language Impairments in Children*. Psychology Press Ltd.

Μαρκοβίτης, Μ. & Τζουριάδου, Μ. (1991). *Μαθησιακές Δυσκολίες*. Εκδόσεις «Προμηθεύς».

Nation, K. & Snowling, M. (1998). Semantic Processing and development of word recognition skills: Evidence from children with reading comprehension difficulties. *Journal of Memory and Language*, 39, 85-101.

Share, D.L. (1995). Phonological recording and self-teaching: The sine qua non of reading acquisition. *Cognition*, 55, 151-218.

Snowling, M. (2000). Language and Literacy skills: Who is at risk and why? Στο D.V.M Bishop, & L.B. Leonard, (επιμ.) *Speech and Language Impairments in Children*. Psychology Press Ltd.